

paleografsku analizu, autorica paralelno donosi i transkribirane primjere. Paralelno uspoređujući dva teksta matrikule, autorica je prikazala brojne zanimljivosti iz svakodnevnog života jedne sjevernotalijanske komune kroz pravila udruženja jedne skupine obrtnika, čija se djelatnost tijekom promatranog razdoblja nosila, uz profesionalne probleme i s brojnim vanjskim faktorima koji su utjecali na njihovu djelatnost. Također, analizirajući status bratovštine, koji se kao i pekarska djelatnost pogoršavao, posebice u 17. st., autorica uočava brojne zanimljive paralele s unutarnjim problemima sa kojima se susretala i sama Mletačka Republika, do trenutka kada se bratovština ugasila zajedno s Republikom. U nastavku rada autorica je priložila brojne priloge iz računskih knjiga bratovštine, uključujući transkribirane dijelove teksta, kao i brojne tabele s cijenama kruha, ali i ostalim davanjima bratima i same bratovštine tokom cijelog promatranog razdoblja.

Na samome kraju 63. broja ovog prestižnog časopisa nalazi se metodološki članak Brigitte Rath pod naslovom *Vorworte* (91-100), u kojemu se polemički osvrće na knjigu Helmuta Bräuera pod naslovom *Struktur, Funktion, und Quellenwert in der stadsgeschichtlichen Literatur der frühen Neuzeit am Beispiel Obersachsen*. Riječ je o radu u kojemu spomenuta autorica na metodološkoj razini razmatra vrijednost uvoda, odnosno uvodnih studija pri proučavanju ranomodernih tema, a spomenutu knjigu Helmuta Bräuera koristi kao predložak.

Na samome kraju, potrebno je istaknuti kako su posljednja dva broja časopisa *Medium Aevum Quotidianum* zadržala vrlo visoku znanstvenu razinu, te su iznova potvrdila ovo izdanje kao jednog od predvodnika istraživanja problematike svakodnevnog života u kasno-srednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju. Iako su sami tekstovi izrazito specijalizirani, te ne otvaraju puno mogućnosti za čitanje široj čitalačkoj publici, to samo potvrđuje ranije navedenu tvrdnju kako je *Medium Aevum Quotidianum* vrlo uspješan projekt austrijskih znanstvenika koji kontinuirano rade na prikazivanju rada cijelog niza autora mlađe i srednje generacije, koji se uglavnom bave tematikom s područja povijesti svakodnevnog života na srednjoeuropskom prostoru.

Goran Budeč

Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles, god. 54, br. 213-216, Poitiers 2011., 447 str.

Pedeset i četvrto godište serijske publikacije *Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles* objavio je poznati Centar za srednjovjekovne studije (*Centre d'études supérieures de civilisation médiévale*) 2011. u Poitiersu. Ovo godište sadrži više rubrika negoli je to uobičajeno. Tako broji dvanaest članaka, jedan rad u rubrici *Mélange*, dva rada u rubrici *Chronique*, rad u rubrici *Annonce* te 44 prikaza iz područja kulturne povijesti.

Les Maccabées, modèles des guerriers chrétiens des origines au XIIe siècles [Makabejci, modeli kršćanskih ratnika od početaka do 12. stoljeća] (3-19) naslov je rada kojeg potpisuje Sylvain Gougunheim. U članku se analizira upotreba likova iz Prve i Druge knjige o Makabejcima i njihova transfiguracija u razdoblju od prvih stoljeća kršćanstva do kasnog 12. stoljeća. Crkva kasne antike i njezini pisci (od Origena i Ciprijana do sv. Augustina) gledala je Makabejce kao prethodnike kršćanskih vjerovanja, što je najprije postao prototip za kršćanske mučenike, u slučaju kada su oni utjelovili model borbe za vjeru (*miles Christi*) na bojnopolju ili propovijedanjem. Makabejce i model što ga predstavljaju obradio je u svojim pisanjima i sv. Bernard koji je smatrao da oni zaslužuju kraljevstvo nebesko jer su progonjeni zbog svoje vjere. Sa 10. stoljećem priča je dalje razrađena jer se u nekim narativnim spisima povlače paralele između borbi Makabejaca i borbi otoskih trupa protiv Mađara, slaveći kršćane koji se bore čak i kada su brojčano nadjačani. U tome trenutku dolazi do promjene u stavu prema njima jer se oni više ne promatraju kao pasivne žrtve, već kao aktivni sudionici. Potvrdu navedenog mišljenja

autor pronalazi u pisanjima kroničara prvih križarskih ratova (od Orderica Vitalisa, Guiberta de Nogenta i Raimonda d'Aguilersa te Vilima iz Tira), kao i ikonografskim izvorima. Potrebno je napomenuti još jednu paralelu. Naime, radnja tog sukoba odvija se na istom geografskom području, stoga se križari počinju smatrati "Novim Makabejcima" koji su Božjom pomoći ponavljali tu istu biblijsku avanturu.

La Séquence de sainte Eulalie et le poème Virgo parens. Remarques sur les textes composant les additions du ms. Valenciennes, bibl. mun. 150 [Sekvencija o sv. Eulaliji i poema *Virgo parens*. Opaške o tekstovima sastavljenim kao dodatak rukopisu iz Valenciennesa, bibl. mun. 150] (21-47) rad je Maurizija Perugija, u kojem autor daje doprinos istraživanju jedne od najstarijih poema sastavljenih na francuskom (govornom) jeziku. U rukopisu iz Valenciennesa postoje, osim Sekvencije sv. Eulalije, koja je bila izrazito popularni svetac na Iberskom poluotoku, i drugi latinski i vernakularni tekstovi. Autor naglašava da se tu posebice misli na prijevod Grgura Nazianskog i njegovih teoloških diskursa. Problemu pristupa filološkom analizom, stoga se sustav same Sekvencije koja je nastala osamdesetih godina 9. stoljeća analizira metrički, lingvistički i tekstualno. Potom se uspoređuju navedeni parametri s poemom *Ludwigslied* (Pjesan o kralju Ludoviku), koja slavi kršćanskog karolinškog kralja, i drugim latinskim izdanjima, poput pjesme *Virgo parens* kojoj se kritički pristupa po prvi put.

Iz povijesti umjetnosti slijedi rad Isabelle Tassignon i Benoîta Van Den Bosschea pod naslovom *Le tympan roman de "la prophétie d'Apollon" (Liège, musée Grand Curtius). Antiquité et christianisme* [Romanički timpan i "Apolonovo proročanstvo" u Muzeju Grand Curtius u Liègeu. Antika i kršćanstvo] (49-71). Romanički timpani iz rajnskog područja izrazito su rijetka pojava, a onaj iz Liègea je specifičan i unutar te kategorije zbog svog šireg konteksta, forme, kompozicije, ikonografije i latinskih natpisa. Autori, stoga, ikonografski analiziraju timpan koji je prozvan Apolonovim proročanstvom prema latinskom natpisu na njemu *Mysticum Apollinis* iz druge polovice 12. stoljeća. Analizom je utvrđeno da je produkt radionice na području između Rajne i Meuse iz zadnje četvrtine 12. stoljeća. Tri reljefne personifikacije nose naziv *Labor*, *Honor* i *Sollicitudo* te slave antički stoicizam. Drugi natpisi se povezuju s biblijskim ili antičkim djelima (Ovidija, Vergilija i Horacija). Tumači se da je Apolon ovdje kršćanski prorok jer, prema pisanjima Crkvenih otaca, on je bio taj koji je predvidio pad poganskih bogova i trijumf kršćanstva. Naposljetku, autori daju širi zaključak i doprinos istraživanju kako se antička tradicija prenijela i integrirala u kulturu kršćanskog zapada.

Marcello Angheben autor je rada pod naslovom *Les théophanies composées des arcs absidaux et la liturgie eucharistique* [Bogojavljenje na apsidalnim lukovima i euharistijska liturgija] (113-141) u kojem razmatra pojavu prikaza Bogojavljenja u razdoblju od 5. do 12. st. na europskom prostoru na apsidalnim lukovima, posebice u Italiji. Prijašnja je historiografija pokazala da su se talijanski ikonografski programi pozivali na liturgiju euharistije. Autor to pitanje želi dalje razraditi pa počinje s brojnim ikonografskim programima u koptskom, bizantskom, ranokršćanskom i romaničkom svijetu koji povezuju euharistiju kroz upotrebu prikaza Bogojavljenja i paradigmi iz Starog Zavjeta. Potom naglasak stavlja na talijanske programe na apsidama te raščlanjuje simbole iz prikaza. Tako potvrđuje hipotezu, koja se prema autorovu mišljenju, sama po sebi nameće: jaganjac koji se nalazi na tronu ili koji lijeva svoju krv u kalež ili kojeg anđeli daruju tamjanom, arkandeli mu pjevaju *Sanctus*, itd. Autor također uočava da se elementi iz euharistije i njihova simbolika učestalo javlja u kasnijem razdoblju, točnije, tijekom 12. stoljeća.

Les coutumes de Lorris. Notes complémentaires sur leur contexte politique, leur date et leur contenu (avec leur texte latin et sa traduction) [Običaji Lorrisa. Bilješke o njihovom političkom kontekstu, dataciji i sadržaju (s latinskim tekstom i prijevodom)] (143-175) rad je Élisabeth Magnou-Nortier u kojem autorica ponovno razmatra historiografiju o slobodama danim Lorrisu za vrijeme Luja VI. Počinje s pisanjima Sugera, opata samostana Saint-Denis, koji je ujedno i autor djela o tom kralju (*La Vie de Louis VI*). Zbog paljenja raznih isprava za vrijeme Francuske

revolucije, stradala je i originalna isprava za Lorriss, ali su ostali sačuvani prijepisi i potvrde u registrima Luja VII. i Filipa Augusta. Autorica nudi svoju interpretaciju u vezi datacije jer smatra da je moguće da se to dogodilo dok se Luj VI. nalazio, u prisutnosti barona i plemića, u opatiji Fleury 1112.-1113., ili deset godina kasnije, 1123.-1124., kada je mnogo sličnih povelja podijelio zajednicama u Noyonu, Laonu, Amiensu, kao i mnoštvu crkvenih sela i trgovišta. Autorica razmatra i pitanje granica sela opisanih u ispravi, kombiniranjem podataka iz isprave te prostornog smještaja istih. Potom se stavlja naglasak na osobne i fiskalne slobode u privilegiju iz Lorrissa te vojne obveze. Kao prilog, autorica usporedno donosi latinsko-francuski tekst privilegija te karte Lorrissa prema Cassiniju.

Jacques E. Merceron potpisuje rad *Regard et métamorphoses de l'identité dans les Fables de Marie de France* [Pogled i metamorfoza identiteta u *Basnama* Marie de France] (177-201), u kojem daje prilog istraživanju opusa poznate francuske pjesnikinje Marie de France kao paradigme anglo-normanskog društva 12. stoljeća. Za razliku od ostatka ezopovske tradicije u srednjem vijeku, basne Marie de France veću pozornost posvećuju pogledu, točnije onima koji gledaju i onima koje se gleda. Od njezinih stotinjak basni, čak se u njih četrdeset nalazi živopisna galerija protagonista. Ta tipologija pogleda koristi se kao polazišna točka za pitanje identiteta i njegovu potencijalnu zloupotrebu (manipulaciju, uzurpaciju, transgresiju, itd.). Isto tako, time se daje uvid u shvaćanje relacija između očiju i srca te autor smatra da u *Basnama* Marie de France ocrta i pitanje etničke odgovornosti, jer formira svoj etičko-feudalni pesimizam. Autor naglašava da dublje sagledavanje tog problema može biti moguće samo psiho-fiziološkom metodom analize vida (dajući shemu pogled – srce – misao – odluka i akcija). Osim toga, razmatra i relacije između vida i srca, srca i duše i u djelima Chrétiena de Troyesa, sv. Augustina, Ivana iz Salisburija i Bernarda iz Clairvauxa.

José Manuel Cerda autor je rada *La dot gasconne d'Aliénor d'Angleterre. Entre royaume de Castille, royaume de France et royaume d'Angleterre* [Gaskonski miraz Eleonore Engleske. Između kraljevstva Kastilje, Francuske i Engleske] (225-241) raspravlja o jedinstvenom mirazu kojeg je dao Henrik II. Plantagenet, engleski kralj, svojoj kćeri Eleonori (iz braka s Eleonorom Akvitanском) prilikom udaje za kralja Alfonsa VIII. od Kastilje. Riječ je bila o kneštvu Gaskonje, koja je, prema nekim kastiljskim kronikama, predana kastiljskom kralju 1170. godine. Autor iznosi kontekst događaja u skladu s bračnom strategijom kraljeva radi postizanja savezništva na kontinentu. Priča je potakla raspravu u raznim historiografijama, ali autor smatra kako je ipak važnija implikacija koju je brak između te dvije vladarske kuće imao u Kastilji tijekom 13. stoljeća.

Cătălina Gîrbea napisala je rad pod naslovom *Le double romanesque et la conversion. Le Sarrasin, le Juif et le Grec dans les romans allemands (XIIe-XIIIe siècles)* [Dvostruka romaneska i preobraćanje. Saracen, Židov i Grk u njemačkim romansama] (243-286). U radu se daje doprinos istraživanju romansi 12. i 13. stoljeća s njemačkog područja, u kojima je poganin prikazan kao pozitivan lik, štoviše, čak i više od toga, on je superioran kršćaninu, čija je zrcalna slika. Iako je on taj koji utjelovljuje duhovnog "drugog", Saracen je projekcija kršćanina koji potječe iz drugog mjesta i vremena – mitskog, biblijskog vremena – baš kao da je on kršćanin prije rođenja kršćanstva. Unatoč njegovoj moralnoj savršenosti, on se mora preobratiti na kršćanstvo jer se mora integrirati u povijesno vrijeme i jer će se, kad se preobradi na kršćanstvo, time transformirati i postati još savršeniji. Autor temelji sud na tri romanse pod nazivom *Graf Rudolf*, *Parzival* i njezin nastavak *Tituel* (nastale pod redakcijom Wolframa iz Eschenbacha, ministrijala u službi Hermana Türinškog) te *Wigalois* Wirnta iz Grafenberga.

Le Beatus de San Miguel de Escalada [Beatus iz San Miguela de Escalade] (287-323) rad je Ricarda Ramosa Blasija, u kojem autor obrađuje iluminacije koje je učinio iluminator Magius na tom poznatom rukopisu iz vizigotskog razdoblja. Prema klasifikaciji svih rukopisa koji sadrže prijepise Apokalipse s komentarima Beata iz Libane (poznatih u znanosti kao *Beatus*), ovo pripada najranijem djelu druge grane. Iluminator koji je radio na ovom rukopisu proširio je shemu novim elementom – vizijama na folijama 83 i 87 rukopisa koji se čuva u knjižnici

Pierpont Morgan u New Yorku, a koji ukazuju na povezivanje ikonografske tradicije raskoši i umjerenosti. Od ostalih karakteristika ovog Magiusova djela je geometrijska kompozicija slika koje imaju simobličnu važnost. Tako se, primjerice, povezuje spomenuta vizija s folije 87 s nebeskim Jeruzalemom koji je prikazan u krugu. Autor to potom povezuje sa starorimskim sustavom gradnje.

Vincent Debiais napisao je rad *L'inscription funéraire des XIe-XIIe siècles et son rapport au corps. Une épigraphie entre texte et image* [Pogrebni natpisi u 11. i 12. stoljeću i njihov odnos prema tijelu. Epigrafija između teksta i slike] (337-362), u kojem raspravlja o odnosu prema tijelu u srednjem vijeku, jednoj od popularnijih tema u istraživanju srednjovjekovlja. Autor naglašava kako natpisi na grobovima uspostavljaju odnos s tijelom koje je pokopano u grobu i za koje se upućuju molitve te naglašava kako se isto odnosi i na fizičko tijelo pojedinca koji pročitati natpis jer osjeća sućut te se sjeća preminulog. Potrebno je naglasiti da se ovdje ne radi o efigijama, već jednostavnim grobnim spomenicima. Ukazuje se i na postojanje društvenog tijela koje se sastoji i od mrtvih i od živih, uz spominjanje psihološkog elementa jer tijelo smrću prestaje biti vidljivo oku, ali epigrafskim spominjenjem ono se zadržava duže među živima.

Présence du judéo-christianisme hétérodoxe dans l'Histoire orientale de Jacques de Vitry [Prisutnost heterodoksnog judeo-kršćanstva u djelu *Historia orientalis* Jacquesa iz Vitryja] (363-375) rad je što ga je napisao Jean Donnadiu. Kako je već poznato u historiografiji, djelo *Historia orientalis* nastalo je na temelju originalnog dokumenta, modernim istraživačima izgubljenog, koje je bilo produkt kontakata koje je Jacques iz Vitryja imao s kršćanskim zajednicama na istoku, kada je bio biskup Akre od 1216. do 1227. godine. U nekoliko ulomaka, kada se govori o Saracenicima, autor smatra da se opisuju zapravo običaji i elementi vjerovanja čije početke možemo vidjeti u judeo-kršćanskoj ortodoksiji, točnije, sljedbama Ebonita i Elkasaita. Nisu poznate okolnosti postojanja tih elemenata kod istočnih kršćana (Jakobita, Monofizita i Nestorijanaca), kao i činjenice da je Jacques iz Vitryja upravo to odlučio umetnuti u svoj tekst. Ipak, sama činjenica da ih je spomenuo, dobiva novo značenje. Također, slične stvari prenose i Irinej (2. st.), Origen (3. st.) te Euzebij (4. st.).

Luciano Rossi autor je članka *Les sept vies de l'Anticlaudianus. Pour une nouvelle édition de la réécriture d'Ellebaut* ["Sedam života" u djelu *Anticlaudianus* Alaina iz Lilea. Za novo izdanje Ellebautove kompilacije] (377-395) koje se uklapa u istraživanje renesanse 12. stoljeća. Tada je došlo do proliferacije komentara i adaptacija brojnih pisaca, pa tako i Alaina iz Lilea, te posebice njegovog djela *Anticlaudianus* čije je dvije francuske kompilacije sastavio stanoviti Ellebaut. Radi se o djelu u kojem autor koristi poetski dijalog kako bi ilustrirao način na koji priroda dolazi polako do spoznaje da je nesposobna proizvesti savršenog čovjeka, već samo tijelo bez duše pa je stoga "nagovorena na put u nebesa kako bi tražila dušu", dok sedam slobodnih vještina čine njezinu kočiju. Autor svoje istraživanje temelji na rukopisu iz Porta, koji je dosad bio zanemaren u historiografiji. Uspoređivao je tekst s originalnim latinskim djelom, a kako je otkrio u tome nove elemente, smatra da to pridonosi razjašnjenju koncepta alegorije i njezine praktične upotrebe u prozelitizmu prosjačkih redova na sjeveru Francuske. Tako novi čovjek u redakciji postaje Krist koji uvodi drugačiji element iskupljenja, a autor smatra da bi djelo moglo nositi naslov *anti-Anticlaudianus*.

U rubrici *Mélange* nalazimo rad pod naslovom *Le jongleur dans l'étui: horizon chrétien et réécritures romanesques* [Žongler u futroli: kršćanski horizont i njegovo romaničko ponovno ispisivanje] (73-82) u kojem Claudio Galderisi ocrta srednjovjekovne anakronizme u djelu Julesa Masseneta i Mauricea Léne iz 1902. pod naslovom *Jongleur de Notre Dame*, uz naglasak da slijede srednjovjekovni model narativnosti.

U rubrici *Chronique* Stéphane Boissellier autor rada *Le Moyen Âge entre Europe et Amérique latine. Le dialogue avec nouvelle historiographie médiévistique: autour d'une table-ronde récents* [Srednji vijek između Europe i Latinske Amerike. Dijalog s novom medievističkom historiografijom: oko nedavnog okruglog stola] (215-221) daje pregled suradnje koje su imali medi-

evisti iz Brazila, Čilea i Argentine s kolegama u Francuskoj i na Iberskom poluotoku u vidu radionica, koja je nedovoljna jer europska historiografija još uvijek nije upoznata s dometima one južnoameričke koju zapravo posve ignorira.

L'Âge roman. À propos d'une exposition et d'un ouvrage récents [Romaničko doba. O jednoj nedavnoj izložbi i jednom djelu] (441-447) drugi je rad rubrike, a potpisuje ga Claude Andrault-Schmitt koji daje izvještaj o djelatnosti u Poitiersu prilikom otvaranja izložbe i promocije djela o tom području tijekom razvijenoga srednjeg vijeka.

Posljednja rubrika nosi naslov *Annonce* i sadrži kratki tekst Martina Aurella pod naslovom *L'évaluation des revues et la philologie romane* [Evaluacija časopisa i romanska filologija] (223), u kojem autor objašnjava kako se uspješnost časopisa sagledava kroz bibliometrički sustav, točnije, preko baze za indeksiranje europskog sustava za humanističke znanosti (ERIH).

Kao i u svakom godištu, *Zbornik* oduševljava svojim pristupom istraživanju kulturne povijesti razvijenog srednjeg vijeka. Iako se francuska historiografija ponekad odlikuje kaotičnošću, mora se priznati da to nadomješta originalnošću i izlaženjem izvan okvira tradicionalnog istraživanja. Potrebno je ponovno naglasiti jednu jedinu misao vodilju, od koje bi hrvatska historiografija trebala učiti – nije dovoljno donijeti samo izvor, po mogućnosti prepričan i transkribiran na kraju rada, potrebno je dati svoje tezu, interpretaciju i obraniti je uz znanstvenu polemiku. Zanimljivo je da se može upotrijebiti paralela iz samog časopisa, jer smo, nažalost, toliko daleko od francuske historiografije, koliko je i ona brazilska od europske, možda čak i dalje.

Suzana Miljan